

DEEL 4
Bijzondere populaties

Overeenkomsten tussen Nederlandse gedetineerden en hun partners op het gebied van demografische, sociaaleconomische en criminele kenmerken

*Susanne de Goede, Paul Nieuwbeerta, Tanja van der Lippe,
Anja Dirkzwager & Joni Reef*

1. Inleiding

In de familiesociologie is veel aandacht voor de vraag in hoeverre partners op elkaar lijken. Deze vraag is van belang bij klassieke sociologische vragen naar processen van partnerbeïnvloeding. Eerder onderzoek laat zien dat er grote overeenkomsten bestaan tussen partners wat betreft hun leeftijd, etniciteit, sociaaleconomische status en opleidingsniveau (Mare 1991; Kalmijn 1998, 2005; Qian 1998; Rhule-Louie & McMahon 2007; Blossfeld 2009; Liefbroer 1991; Oppenheimer 1988). Ook hebben diverse studies laten zien dat er grote overeenkomsten zijn tussen partners voor wat betreft crimineel gedrag, alcohol- en drugsgebruik (Yamaguchi & Kandel 1993; Moffitt *et al.* 2001; Sakai *et al.* 2004; Zwirs *et al.* 2011; Van Schellen 2012). Over het algemeen wordt partnergelijkenis echter voornamelijk onderzocht bij de algemene bevolking.

In deze onderzoeksnota herhalen we de in de familiesociologie gebruikelijke analyses naar overeenkomsten tussen partners, maar doen dit bij personen die recent in Nederlandse Huizen van Bewaring zijn opgesloten. We maken gebruik van gegevens van het Prison Project: een grootschalig longitudinaal onderzoek naar Nederlandse gedetineerden en hun families. Gedetineerden die mee konden doen aan het onderzoek waren mannen in de leeftijd van 18 tot 65 jaar die zijn geboren en legaal verbleven in Nederland en die drie weken in voorlopige hechtenis zaten. Voorlopige hechtenis betekent dat deze gedetineerden gedetineerd waren gedurende de aanlooperperiode naar hun rechtszitting en dat zij nog niet veroordeeld waren. Er zijn 1.909 gedetineerden bevraagd in de periode oktober 2010 – maart 2011. Hen is gevraagd naar onder andere hun eigen persoonlijke kenmerken, hun relatiestatus en – indien van toepassing – naar kenmerken van hun partners.

We onderzoeken in deze bijdrage partnergelijkenis binnen de speciale onderzoeksgroep van gedetineerden om een aantal redenen. Allereerst doen we dit

omdat er ieder jaar in Nederland ruim 40.000 personen worden gedetineerd en er weinig bekend is over het thuisleven van deze gedetineerden. We weten niet hoeveel gedetineerden een partner hebben, noch wie deze partners zijn. Ten tweede onderzoeken we de partners van gedetineerden omdat bekend is dat het krijgen en hebben van een partner belangrijk is voor het stoppen met crimineel gedrag (Hirschi 1969; Farrington & West 1995; Laub & Sampson 2003; Blokland & Nieuwbeerta 2005). Partners blijken vooral belangrijk te zijn als er een hechte band tussen hen bestaat – en als ze veel gemeen hebben (Laub & Sampson 2003). Wanneer criminelen echter een criminele partner hebben, zijn zij minder geneigd met criminaliteit te stoppen (Van Schellen 2012). De vraag is dus in hoeverre er samenhang tussen gedetineerden en hun partners is op het gebied van demografische, sociaaleconomische, gedrags- en criminele kenmerken. Ten derde is het relevant omdat verwacht kan worden dat de overeenkomsten onder gedetineerden en hun partners *groter zijn* dan onder de gehele populatie criminelen. Dit zou ernstige gevolgen hebben, omdat gedetineerden vaker onder gedepriiveerde omstandigheden leven, vaker werkloos zijn en vaker drugs gebruiken dan niet-gedetineerden (Lopoo & Western 2005; Moerings 1977; Janssen 1999). Eerdere studies naar partnerkeuze en partnergelijkenis onder gedetineerden ontbreken echter vrijwel in ons land.

2. Eerder onderzoek

Een recent overzicht van de literatuur (Dirkzwager *et al.* 2009) laat zien dat er weinig onderzoek is gedaan naar de partners van gedetineerden. De afgelopen decennia zijn er slechts drie Nederlandse studies verricht naar gedetineerden die qua vraagstelling en aanpak dicht bij deze studie in de buurt komen. Zij dienen ter inspiratie.

De eerste studie waarvan de vraagstelling en aanpak deze bijdrage inspireert is de studie van Van Schellen (2012). Op basis van officiële geregistreerde data van ruim 4.000 door Justitie in 1977 veroordeelde mannen en vrouwen onderzocht zij in hoeverre een crimineel verleden van belang is voor het wel of niet trouwen met een partner en voor het trouwen met een criminele partner. Ook onderzocht zij in hoeverre getrouwde veroordeelden een gelijkenis vertoonden met hun partner op het gebied van crimineel gedrag. Zij vond dat hoe meer overtredingen iemand op zijn strafblad heeft staan, hoe kleiner de kans is dat hij of zij trouwt. Interessant is ook dat Van Schellen (2012) vond dat wetsovertreders zich zeker niet onthouden van het huwelijk: er is een grotere kans dat ze trouwen met een criminele partner dan dat ze helemaal niet trouwen.

Een tweede onderzoek waar de onderhavige studie door geïnspireerd is betreft die van Moerings (1977). Moerings selecteerde 195 gedetineerden en volgde de gedetineerden en hun partners gedurende – en na – detentie. De helft van de 195 gedetineerden was getrouwd of samenwonend met een partner voor de

tentie. Moerings vond dat getrouwde gedetineerden gemiddeld langer met hun partner samen waren dan gedetineerden die ongetrouwd samenwoonden. Detentie had echter hetzelfde effect op deze relaties. Moerings vond dat de helft van de gedetineerden (tijdelijk) werkloos was geweest in het jaar voor hun detentie. Van de getrouwde gedetineerden had 17% geen regelmatig inkomen uit werk voor detentie. Het lijkt erop dat de arbeidssituatie van getrouwde gedetineerden beter was dan die van ongetrouwde gedetineerden.

De derde studie die als inspiratie dient voor ons onderzoek is uitgevoerd door Janssen (1999). Janssen interviewde 100 gedetineerden. Zij hadden een lage sociaaleconomische status, met lage opleidingsniveaus en hoge werkloosheid. Janssen vond dat de helft van de gedetineerden een relatie had voor detentie. De meeste van deze gedetineerden woonden niet samen met hun partner. De kleinste groep gedetineerden met een partner was getrouwd. Omdat dit onderzoek op kleine schaal is uitgevoerd, is het niet bekend in hoeverre deze resultaten generaliseerd kunnen worden naar alle Nederlandse gedetineerden.

De onderhavige studie beoogt vooruitgang te bieden op een aantal manieren. Allereerst onderzoeken we in deze bijdrage ook andere relatievormen dan het huwelijk, namelijk verkering (minimaal drie maanden), een latrelatie of samenwonen. Gegeven het feit dat criminelen relatief instabiele relaties hebben en ze gemiddeld genomen jong zijn, is het informatiever om niet alleen naar huwelijkspartners te kijken maar ook naar andere soorten partners (Krueger *et al.* 1998; Rhule-Louie & McMahan 2007). Verder heeft eerder onderzoek geen adequaat antwoord kunnen geven op de vraag wat de eigenschappen van de partners van gedetineerden zijn, noch in hoeverre deze eigenschappen hetzelfde zijn als de eigenschappen van gedetineerden. Daarom wordt in deze bijdrage naast criminele kenmerken gekeken naar demografische (leeftijd, etniciteit, religie), sociaaleconomische (opleiding, dagbesteding) en gedrags- (drugs- en alcohol gebruik) kenmerken van gedetineerden en hun eventuele partners.

3. Verklaringen

De vraag is in hoeverre en waarom er overeenkomsten tussen partners qua demografische, sociaaleconomische, gedrags- en criminele kenmerken bestaan. De familiesociologie biedt hiervoor voldoende aanwijzingen. Volgens de huidige theorievorming in de familiesociologie kan verondersteld worden dat gelijkenissen tussen partners (homogamie) voortkomen uit twee verschillende – maar elkaar versterkende – processen: het proces van selectie en het proces van invloed (Kalmijn 1998; McPherson *et al.* 2001).

Partnersselectie wordt vooral verondersteld af te hangen van drie factoren: de *voorkeuren* van personen, de *mogelijkheden* van personen en de invloed van de omgeving van die personen (de *derden*) (Kalmijn 1998; McPherson *et al.* 2001). Wanneer we deze ideeën laten gelden voor gedetineerden en ons richten op één

kenmerk, namelijk hun crimineel gedrag, dan kunnen we op basis van deze veronderstellingen de verwachting afleiden dat gedetineerden, relatief gezien, een *voorkeur* hebben voor een criminele partner: iemand die hen begrijpt en hun (criminele) keuzes en levensstijl steunt en niet afkeurt. De *ontmoetingsmogelijkheden* bepalen dan verder de kansen voor de partnerkeuzes voor gedetineerden. Criminelen hebben een relatief grotere kans elkaar te ontmoeten dan niet-criminelen omdat criminele activiteiten vaak geconcentreerd zijn in bepaalde buurten (Bernasco 2011) en vriendschapsnetwerken (Warr 2002). De keuze wordt verder verondersteld beperkt te worden door de invloed van *derden*: de belangrijke personen buiten de relatie. Niet-criminele families zullen bijvoorbeeld mogelijk bezwaar maken als een familielid geïnteresseerd raakt in een crimineel. Op deze manier wordt het moeilijker voor een crimineel om een niet-crimineel als partner te kiezen.

Overeenkomsten tussen partners kunnen ook verklaard worden door wederzijdse beïnvloeding. Dit betreft het proces waarin partners meer op elkaar gaan lijken naarmate ze langer met elkaar omgaan, doordat ze elkaars gedrag en attitudes beïnvloeden (Kalmijn 2005). Er zijn verschillende theorieën die beargumenteren dat gedrag geleerd wordt via het gedrag van andere personen in de omgeving. Zo kan crimineel gedrag volgens de differentiële associatietheorie (Sutherland 1947) en de sociale leertheorie (Bandura 1977) geleerd worden van een criminele partner. Daarnaast kan men na verloop van tijd steeds meer ingebed raken in het criminele netwerk van de partner. Op deze manier kunnen normen, waarden en aan criminaliteit gerelateerde kennis worden overgedragen (Kalmijn 2005; Rhule-Louie & McMahon 2007). Hierdoor kunnen partners steeds meer overeenkomst gaan vertonen met betrekking tot crimineel gedrag gedurende hun relatie.

4. Data en operationalisatie

4.1 Respondenten: gedetineerden

Om partnergelijkenis te onderzoeken maken we gebruik van gegevens van het Prison Project. Dit project is een grootschalig longitudinaal onderzoek naar Nederlandse gedetineerden en hun families. Het project onderzoekt de bedoelde en onbedoelde effecten van detentie op 1.909 gedetineerden, hun partners en hun kinderen. Deelnemers waren mannelijke gedetineerden in de leeftijdscategorie 18 tot en met 65 jaar die in Nederland zijn geboren en legaal in Nederland verbleven en die drie weken in voorlopige hechtenis zaten.¹

De huidige studie maakt gebruik van gegevens van de eerste meting van de panelstudie. Deze meting vond drie weken nadat de gedetineerden in het Huis van Bewaring waren ingestroomd plaats. Alle mannen die in de periode tussen oktober 2010 en maart 2011 instroomden in een Nederlands Huis van Bewaring en aan bovengenoemde criteria voldeden zijn benaderd voor deelname. Van de

2.814 gedetineerden die benaderd konden worden voor het onderzoek, hebben 1.909 gedetineerden (68%) daadwerkelijk deelgenomen. Er zijn hen vragen gesteld over hun leven tijdens en voor detentie, waarbij informatie verzameld werd over een groot aantal verschillende levensdomeinen.

4.2 Partners

Om vast te stellen of gedetineerden een partner hadden op het moment van instroom in het Huis van Bewaring is hen gevraagd aan te geven of zij een romantische relatie hadden die minimaal drie maanden voor het interview was begonnen. Vervolgens is gevraagd of de gedetineerde voor detentie met zijn partner samenwoonde en of zij getrouwd waren. Van de 1.909 gedetineerden heeft 49% (N = 941) aangegeven dat zij zich minimaal drie maanden in een relatie met een partner bevonden. Van deze 941 gedetineerden was de kleinste groep getrouwd (N = 129), woonde er een groep ongetrouwd samen (N = 274) en was de grootste groep niet getrouwd noch samenwonend (N = 538). Van de gedetineerden met een partner heeft 86% een uitgebreide vragenlijst ingevuld over de kenmerken van zijn partner en over de kwaliteit van de relatie.

4.3 Demografische kenmerken

Wat betreft de demografische kenmerken van de gedetineerden en hun partners concentreren we ons op leeftijd, etniciteit en religie. De *leeftijd* van de gedetineerden is berekend op basis van de geboortedatum uit het registratiesysteem van de Dienst Justitiële Inrichtingen. De leeftijd van de partners is gevraagd aan de gedetineerden. Om de etniciteit vast te stellen is aan de gedetineerden gevraagd wat het geboorteland is van hun vader en moeder en – indien van toepassing – van de vader en moeder van hun partner. Met behulp van deze gegevens is de *etnische herkomst* ingedeeld volgens de definitie van het CBS: Nederlands, westerse allochtoon of niet-westerse allochtoon (CBS 2012). Om de *religieuze gezindte* te meten is aan de respondenten gevraagd of zij en hun eventuele partner zichzelf rekenen tot een godsdienst of religie. Indien dit het geval was, is gevraagd welke godsdienst dit is (Rooms-Katholiek, Nederlands-Hervormd, Gereformeerd, Islam, Hindoestaans, Joods of overig).

4.4 Sociaaleconomische kenmerken

De sociaaleconomische kenmerken van de gedetineerden en hun eventuele partners waar we ons op richten zijn het *opleidingsniveau* en de voornaamste bezigheid. Om het opleidingsniveau in kaart te brengen is aan de gedetineerden gevraagd wat de hoogst voltooide opleiding van zichzelf en van zijn

eventuele partner is. De opgegeven hoogst voltooide opleidingen hebben we onderverdeeld in drie categorieën: 1) 'geen of alleen basisschool' indien de gedetineerde aangaf dat de basisschool niet is afgemaakt of geen onderwijs na de basisschool is afgerond, 2) 'middelbare school' indien is aangegeven dat VMBO, HAVO of VWO is afgerond zonder een vervolgopleiding en 3) 'vervolgopleiding' indien een MBO, HBO of universitaire opleiding is afgerond. Om de *belangrijkste bezigheid* voorafgaand aan de detentieperiode vast te stellen is de gedetineerde gevraagd welke de voornaamste bezigheid was van hem en zijn partner: zelfstandig ondernemer, loondienst (fulltime of parttime), werkloos, ziek/arbeidsongeschikt, onderwijs, huishouden/zorg voor gezin, gepensionerd of een overige bezigheid.

4.5 Middelengebruik

Om het middelengebruik voorafgaand aan detentie te bepalen is de gedetineerden gevraagd aan te geven of zij in de 12 maanden voor hun arrestatie *alcohol en of drugs hebben gebruikt*. Het gebruik van drugs is als *problematisch* gekenmerkt indien de gedetineerde één van de volgende vragen met 'ja' beantwoordde: 1) Is er in de 12 maanden voor uw arrestatie een tijd geweest waarin uw drugsgebruik herhaaldelijk uw werkzaamheden op school, werk of thuis belemmerden? 2) Kreeg u in de 12 maanden voor uw arrestatie door uw drugsgebruik herhaaldelijk problemen met familieleden of vrienden? 3) Had u in de 12 maanden voor uw arrestatie zo'n sterke behoefte aan drugs dat u aan niets anders meer kon denken? 4) Had het drugsgebruik in de 12 maanden voor uw arrestatie tot gevolg dat u belangrijke activiteiten zoals sporten, naar school of werk gaan, of omgaan met familie of vrienden opgaf of sterk verminderde? Dezelfde vragen zijn gesteld over alcoholgebruik. Om problematisch middelengebruik van de partner in kaart te brengen is aan de gedetineerden gevraagd of hun partner ooit verslaafd is geweest aan respectievelijk drugs en alcohol.

4.6 Criminele kenmerken

De criminele kenmerken waar deze bijdrage zich op richt zijn delicten, arrestatie en detentie. De gedetineerden zijn gevraagd of, en hoe vaak, zij één of meerdere van de volgende *delicten* hebben gepleegd voorafgaand aan het verblijf in het Huis van Bewaring: inbreken in een huis/gebouw, iets stelen, iemand beroven, iemand bedreigen met geweld, geweld gebruiken tegen iemand, in drugs handelen. Om te bepalen of een partner eerder crimineel gedrag heeft gepleegd is de gedetineerde de volgende vragen gesteld: 1) Heeft uw partner ooit een delict gepleegd? 2) Heeft uw partner ooit samen met u een delict gepleegd? 3) Is uw partner ooit door een rechter veroordeeld? 4) Is uw partner het afgelopen jaar betrokken geweest bij criminele activiteiten? Indien

één van deze vragen met ja is beantwoord, wordt aangenomen dat de partner crimineel actief was.

Vervolgens werd aan de gedetineerden gevraagd of, en hoe vaak, zij *zijn gearresteerd* voorafgaand aan het huidige verblijf in het Huis van Bewaring. Ook is hen gevraagd of hun partner ooit is gearresteerd. Daarnaast zijn eerdere detentie ervaringen gemeten door aan de gedetineerden te vragen hoe vaak voorafgaand aan het verblijf in het Huis van Bewaring zij in jeugddetentie of in *detentie* voor volwassenen hebben gezeten. Over hun partner is gevraagd of deze ooit in (jeugd)detentie heeft gezeten.

5. Kenmerken van gedetineerden en hun partners

5.1 Kenmerken van de gedetineerden (met en zonder partner)

In Tabel 1 is aangegeven wat de eigenschappen van gedetineerden zonder een partner, gedetineerden met een partner en partners van gedetineerden zijn. Er zijn verschillen gevonden op het gebied van sociaaleconomische status en crimineel gedrag tussen gedetineerden met en zonder partner. Zo zijn gedetineerden zonder partner significant ($p < 0.01$, niet in tabel) vaker werkloos en gebruiken significant ($p < 0.01$, niet in tabel) vaker drugs dan gedetineerden die een partner hebben.

5.2 Kenmerken van de partners

Ook tussen de gedetineerden en hun partners zijn verschillen gevonden. Partners hebben bijvoorbeeld significant ($p < 0.01$, niet in tabel) vaker de middelbare school afgerond. Hierbij moet in beschouwing worden genomen dat de partners gemiddeld jonger zijn dan de gedetineerden, waardoor ze minder jaren kans hebben gehad om een opleiding af te ronden. Drugsgebruik en problematisch drugs- of alcoholgebruik komt significant ($p < 0.01$, niet in tabel) minder vaak voor onder partners dan onder gedetineerden. Ongeveer één op de vijf partners heeft ooit een delict gepleegd en is ooit gearresteerd. Toch lijkt de prevalentie van drugsgebruik en crimineel gedrag onder deze partners relatief hoog te zijn. Het betreft vrouwen (98%) van gemiddeld 29 jaar oud, waarvan een kwart jonger is dan 21 jaar. Toch gebruikt één op de vijf partners drugs, heeft één op de vijf partners een delict gepleegd en is één op de tien partners verslaafd (geweest) aan drugs. Crimineel gedrag is vooral zeer hoog onder deze vrouwen wanneer we er rekening mee houden dat slechts 0.4% van alle Nederlandse vrouwen in contact komt met de politie als verdachte (Blom *et al.* 2005).

Tabel 1. Kenmerken van gedetineerden – naar wel/geen partner – en partners van gedetineerden.

		Min	Max	Gedetineerden zonder partner		Gedetineerden met partner		Partners van gedetineerden	
				(N = 968) ^(A)		(N = 941) ^(A)		(N = 941) ^(A)	
				Gem.	S.D.	Gem.	S.D.	Gem.	S.D.
<i>Demografisch</i>									
Leeftijd	Jaar	15	70	30.30	10.7	31.30	10.7	28.87	10.6
Etniciteit	Nederlands	0	1	.61		.58		.62	
	Allochtoon – westers	0	1	.04		.04		.09	
	Allochtoon – niet westers	0	1	.34		.37		.29	
Religie ^(B)	Geen	0	1	.48		.44		.60	
	Islam	0	1	.18		.18		.13	
	Ander geloof	0	1	.34		.38		.27	
<i>Sociaaleconomisch</i>									
Opleiding	Geen of alleen basisschool	0	1	.31		.27		.05	
	Middelbare school	0	1	.41		.40		.57	
	Vervolg opleiding	0	1	.28		.33		.38	
Dagbesteding	Werkt	0	1	.33		.45		.43	
	Werkloos	0	1	.45		.38		.31	
	Ziek	0	1	.13		.09		.08	
	Onderwijs	0	1	.10		.08		.18	
<i>Middelengebruik en criminaliteit</i>									
Drugsgebruik	Ja	0	1	.66		.52		.22	
Problematisch drugsgebruik	Ja ^(C)	0	1	.33		.18		.10	
Problematisch alcoholgebruik	Ja ^(C)	0	1	.18		.13		.06	
Delict ^(B)	Ja	0	1	.82		.75		.18	
Arrestatie ^(B)	Ja	0	1	.86		.84		.22	
Detentie ^(B)	Ja	0	1	.66		.66		.05	

^(A) De resultaten zijn gebaseerd op de aantallen respondenten waar de kenmerken van bekend zijn.

^(B) Bron voor gedetineerden is vragenlijst, N = 1765.

^(C) Vraagstelling voor gedetineerden betrof laatste jaar, vraagstelling voor partners betrof ooit.

Tabel 2. Samenhang tussen kenmerken van gedetineerden en hun partners (in odds ratio) naar relatiestatus.

		Allen	Verkering (niet samenwonend of getrouwd)	Samenwonend (getrouwd of ongetrouwd)
		(N = 941) ^(A)	(N = 538) ^(A)	(N = 403) ^(A)
<i>Demografisch</i>				
Leeftijd	< 21 jaar	38.0 *	28.9 *	-
	21 t/m 30 jaar	3.7 *	3.2 *	4.2 *
	> 30 jaar	26.1 *	34.2 *	19.4 *
Etniciteit	Nederlands	2.3 *	2.0 *	2.9 *
	Allochtoon – Niet-westers	3.5 *	3.0 *	4.1 *
Religie	Geen	6.9 *	4.0 *	11.1 *
	Islam	43.3 *	27.1 *	-
	Ander geloof	6.4 *	6.4 *	4.6 *
<i>Sociaaleconomisch</i>				
Opleiding	Geen of alleen basisschool	2.9 *	-	2.4
	Middelbare school	1.8 *	1.6	2.1 *
	Vervolgopleiding	2.3 *	1.5	3.1 *
Dagbesteding	Werkt	1.5 *	1.9 *	1.3
	Werkloos	1.6 *	2.1 *	1.4
	Onderwijs	2.7 *	2.4 *	-
<i>Middelengebruik en criminaliteit</i>				
Drugsgebruik	Ja	6.5 *	7.1 *	5.7 *
Problematisch drugsgebruik	Ja	3.8 *	2.7	6.0 *
Problematisch alcoholgebruik	Ja	3.5 *	-	-
Delict	Ja	1.6	1.6	1.3
Arrestatie	Ja	2.1 *	0.8	4.7 *
Detentie	Ja	4.0 *	2.5	6.0

* = p < 0.05.

^(A) De resultaten zijn gebaseerd op de aantallen respondenten waar de kenmerken van bekend zijn.

Er is gecontroleerd voor leeftijd, etniciteit, islamitisch geloof, opleidingsniveau en dagbesteding van de gedetineerde (m.u.v. de modellen waarin de controlevariabele de eigenschap was waarvan de odds ratio werd geschat).

De odds ratio wordt niet vermeld indien de verwachte frequentie lager is dan 5.

6. Samenhang tussen kenmerken van gedetineerden en hun partners

De onderzoeksvraag in deze bijdrage is in hoeverre gedetineerden en hun partners op elkaar lijken. Om de overeenkomsten tussen gedetineerden en hun partners te toetsen op de Prison Project data zullen we gebruik maken van logistische regressie. In elk van de logistische regressiemodellen werd een eigenschap van de partner als afhankelijke variabele genomen en diezelfde eigenschap van de gedetineerde als onafhankelijke variabele (zie voor een vergelijkbare werkwijze: Zwirs *et al.* 2011). Om te controleren voor de invloed van leeftijd, etniciteit, islamitisch geloof, opleidingsniveau en dagbesteding van de gedetineerde zijn deze kenmerken als onafhankelijke variabele in elk van de modellen opgenomen (uiteraard met uitzondering van het betreffende model waarin de controlevariabele de eigenschap was waarvan de samenhang werd geschat).² Het betreft in deze zin dus multivariate modellen. De resultaten van de logistische regressiemodellen zijn weergegeven in Tabel 2 en Tabel 3, waarin de exponenten van de effectparameters ($\exp(b)$) zijn weergegeven. Deze representeren de odds ratio's.

6.1 Alle stellen

Allereerst onderzoeken we voor alle stellen in de Prison Project data in hoeverre gedetineerden en hun partners overeenkomsten vertonen op verschillende kenmerken. De betreffende odds ratio's zijn weergegeven in de eerste kolom van Tabel 2. Hieruit blijkt dat er een sterke samenhang bestaat tussen de kenmerken van gedetineerden en die van hun partners. Bijna alle odds ratio's zijn statistisch significant. De grootste samenhang – en dus gelijkenis – is gevonden voor 'leeftijd' en 'islamitisch religieus zijn', gevolgd door 'geen religie hebben', 'druggebruik' en 'in detentie hebben gezeten'. De samenhang tussen partners is bij de demografische eigenschappen van gedetineerden en hun partners groter dan bij de criminele kenmerken aangezien de berekende odds ratio's voor de demografische kenmerken groter zijn. Voor de sociaaleconomische kenmerken zijn de berekende odds ratio's het kleinst, maar wel statistisch significant.

6.2 Stellen met verkering versus stellen die samenwonen

Vervolgens gaan we na in hoeverre de samenhang tussen demografische, sociaaleconomische, gedrags- en criminele kenmerken van gedetineerden en hun partners verschilt op basis van relatiestatus (paren die verkering hebben en paren die (getrouwd of ongetrouwd) samenwonen). Om deze reden zijn de modellen apart geschat voor de verschillende groepen.

In Tabel 2 is de samenhang tussen kenmerken (gemeten in odds ratio's) weergegeven van stellen die verkering hebben en van stellen die (getrouwd of

ongetrouwd) samenwonen. Voor beide soorten stellen zijn de meeste odds ratio's statistisch significant, wat er op duidt dat er voor beide soorten stellen een sterke samenhang is tussen hun demografische, sociaaleconomische, gedrags- en criminele kenmerken. Opvallend is dat de samenhang voor een aantal kenmerken slechts in één van de twee groepen significant is. Bijvoorbeeld, de overeenkomsten tussen partners op het gebied van 'gearresteerd zijn' en 'problematisch drugsgebruik' zijn alleen significant onder stellen die samenwonen in tegenstelling tot de stellen die verkering hebben. Bij de sociaaleconomische kenmerken valt op dat onder samenwonende partners de overeenkomst op het gebied van opleiding significant is en op het gebied van bezigheid niet, terwijl dit voor stellen die verkering hebben juist andersom is.

Om te toetsen of de odds ratio's significant tussen groepen verschillen is een interactie tussen de groep en de eigenschap (bijvoorbeeld, wel/niet samenwonen*wel/niet drugsgebruik) aan het logistische regressiemodel toegevoegd. De samenhang tussen kenmerken van stellen die samenwonen is over het algemeen groter dan onder stellen die verkering hebben. Veel van de verschillen tussen de twee groepen zijn echter niet statistisch significant. Alleen de samenhang op 'vervolgopleiding hebben gevolgd', 'gearresteerd zijn' en 'geen geloof hebben' zijn significant ($p < 0.05$, niet in tabel) groter onder samenwonende stellen dan onder stellen die verkering hebben.

6.3 Stellen waarbij de partner crimineel is versus stellen waar dat niet zo is

Tot slot kijken we in hoeverre de samenhang tussen eigenschappen van gedetineerden en hun partners groter is dan bij stellen waarvan de niet-gedetineerde partner ooit een delict heeft gepleegd dan stellen waarvan de niet-gedetineerde partner nooit een delict heeft gepleegd. Om deze reden zijn de modellen apart geschat voor de verschillende groepen. De odds ratio's zijn in Tabel 3 weergegeven.

Allereerst blijkt weer dat voor beide groepen veel odds ratio's significant zijn. Er bestaat dus een sterke samenhang tussen de kenmerken van gedetineerden en hun partners, ongeacht of deze partner ook crimineel gedrag heeft vertoond. Opvallend is dat er onder stellen waarvan de niet-gedetineerde partner niet crimineel is meer demografische en sociaaleconomische kenmerken significant zijn. De samenhang op het gebied van middelengebruik lijkt groter te zijn onder stellen waarvan de niet-gedetineerde partner ooit een delict heeft gepleegd.

Om te toetsen of de odds ratio's significant tussen groepen verschillen is, tot slot, een interactie tussen de groep en de eigenschap (bijvoorbeeld, wel/niet crimineel*wel/niet drugsgebruik) aan het logistische regressiemodel toegevoegd. Alleen de samenhang op 'leeftijd ouder dan 30 jaar' bleek significant groter te zijn onder stellen waarvan de niet-gedetineerde partner nooit een delict heeft gepleegd (niet in tabel).

Tabel 3. Samenhang tussen kenmerken van gedetineerden en hun partners (in odds ratio) naar crimineel gedrag van de niet-gedetioneerde partner.

		Niet-criminele partner	Criminele partner
		(N = 573) ^(A)	(N = 123) ^(A)
<i>Demografisch</i>			
Leeftijd	< 21 jaar	30.7 *	–
	21 t/m 30 jaar	4.1 *	1.8
	> 30 jaar	52.4 *	9.6 *
Etniciteit	Nederlands	2.5 *	1.9
	Allochtoon – Niet-westers	3.9 *	4.7 *
Religie	Geen	8.4 *	8.4 *
	Islam	29.8 *	–
	Ander geloof	7.6 *	7.3 *
<i>Sociaaleconomisch</i>			
Opleiding	Geen of alleen basisschool	–	–
	Middelbare school	1.6 *	4.2 *
	Vervolgopleiding	2.1 *	–
Dagbesteding	Werkt	1.3	1.2
	Werkloos	1.6 *	1.3
	Onderwijs	2.0	–
<i>Middelengebruik en criminaliteit</i>			
Drugsgebruik	Ja	5.4 *	7.5 *
Problematisch drugsgebruik	Ja	–	4.9 *
Problematisch alcoholgebruik	Ja	–	–
Arrestatie	Ja	1.3	–
Detentie	Ja	–	5.5

* = $p < 0.05$.

^(A) De resultaten zijn gebaseerd op de aantallen respondenten waar de kenmerken van bekend zijn, de partners van wie niet bekend is of zij crimineel zijn (26%) zijn niet opgenomen in deze tabel.

Er is gecontroleerd voor leeftijd, etniciteit, islamitisch geloof, opleidingsniveau en dagbesteding van de gedetineerde (m.u.v. de modellen waarin de controlevariabele de eigenschap was waarvan de odds ratio werd geschat).

De odds ratio wordt niet vermeld indien de verwachte frequentie lager is dan 5.

7. Discussie

Deze onderzoeksnota gaat over een zeer specifieke groep (huwelijks)partners in onze samenleving: gedetineerden en hun partners. Er is gebruik gemaakt van

data uit het Prison Project. Met behulp van geregistreerde data is nagegaan of de 1.909 respondenten verschillen van de gedetineerden die niet hebben deelgenomen. De deelnemers en niet-deelnemers verschilden niet voor wat betreft leeftijd, huwelijksstatus en type delict. Wel waren de deelnemers aan het onderzoek minder vaak werkloos voorafgaand aan hun detentie dan de niet-deelnemers (54% vs. 63%). Dit geeft ons vertrouwen in de representativiteit van de steekproef voor de gehele groep gedetineerden die aan onze selectiecriteria voldeed.

Er zijn veel overeenkomsten tussen kenmerken van gedetineerden en die van hun partners gevonden. Deze resultaten ondersteunen eerdere bevindingen dat er veel partnergelijkenissen zijn te vinden voor demografische en sociaaleconomische kenmerken (Mare 1991; Qian 1998; Rhule-Louie & McMahon 2007; Blossfeld 2009) en veel criminele kenmerken (Yamaguchi & Kandel 1993; 1997; Sakai *et al.* 2004; Zwirs *et al.* 2011; Van Schellen 2012). Interessant is dat er geen overeenkomst is gevonden tussen partners op het gebied van het 'hebben gepleegd van een delict', terwijl Zwirs en anderen (2011) in de algemene populatie een significante odds ratio van 3.6 vonden. Dit duidt erop dat gedetineerden en hun partners elkaar niet selecteren op het feit dat ze allebei een delict hebben gepleegd noch op een proces waarin één van de partners is beïnvloed tot het plegen van een delict door de andere partner. Wel speelt selectie of beïnvloeding een rol bij '(problematisch) drugs- en alcoholgebruik', 'gearresteerd zijn' en 'gedetineerd zijn'. Zwirs en anderen (2011) vonden een hogere odds ratio voor 'gearresteerd zijn' (OR = 5 vs. 2.1) in de algemene populatie dan in deze studie is gevonden onder de totale groep paren. Zwirs en anderen (2011) controleerden echter alleen voor leeftijd en opleidingsniveau. Mogelijk is de samenhang die zij vonden deels te wijten aan andere eigenschappen waar in de huidige studie wel voor gecontroleerd is, zoals etniciteit en dagbesteding.

De huidige studie heeft laten zien dat demografische, sociaaleconomische, gedrags- en criminele partnergelijkenissen significant zijn voor zowel stellen die verkering hebben als stellen die (getrouwd of ongetrouwd) samenwonen. Dit duidt erop dat partnergelijkenissen van toepassing zijn op alle romantische relaties en niet alleen op stellen die getrouwd zijn. Deze bevinding ondersteunt het belang dat vervolgonderzoek zich niet alleen moet richten op paren die samenwonen of getrouwd zijn. Voor de meeste eigenschappen geldt dat de overeenkomsten niet groter zijn onder samenwonende stellen dan onder stellen die verkering hebben. Ook Zwirs en anderen (2011) vonden voor het plegen van een delict geen significante verschillen in de odds ratio tussen groepen die verkering hadden, samenwoonden of die getrouwd waren. Voor de meeste eigenschappen is er in de huidige studie geen ondersteuning voor het theoretische mechanisme van beïnvloeding. De theoretische verklaring voor partnergelijkenissen lijkt daarom selectie te zijn. Er zijn echter twee uitzonderingen. De samenwonende stellen hebben vaker beiden doorgestudeerd en zijn vaker beiden ooit gearresteerd. Vervolgonderzoek zal zich moeten richten op de vraag of dit verklaard kan worden door selectie of invloed.

In tegenstelling tot wat verwacht werd, bleken de overeenkomsten tussen criminele partners niet groter te zijn dan de overeenkomsten tussen stellen waar-

van de niet-gedetineerde partner nooit een delict heeft gepleegd. Dit duidt erop dat gedetineerden wel 'omhoog' kunnen trouwen in crimineel gedrag door het kiezen van een niet-criminele partner, maar dat dit niet resulteert in 'omhoog' trouwen in sociaaleconomische kenmerken. Ook lijken criminele paren niet meer op elkaar in demografische kenmerken dan paren waarvan één van de partners nog nooit een delict heeft gepleegd.

De odds ratio's in Tabel 2 en Tabel 3 zijn geschat terwijl er gecontroleerd is voor de invloed van demografische factoren. Opvallend is dat de odds ratio's van de demografische, de sociaaleconomische en de meeste criminele eigenschappen (marginaal) lager werden, maar significant bleven, wanneer de controles werden meegenomen (niet in tabel). Gedeelde levensomstandigheden, zoals opleiding en dagbesteding (ook wel sociale homogamie genoemd), kan dus slechts deels de partnergelijkenissen op het gebied van crimineel gedrag verklaren. Dit is consistent met eerder onderzoek (Sakai *et al.* 2004; Zwirs *et al.* 2011).

Alle data waarop de onderzoeksresultaten zijn gebaseerd zijn verkregen van gedetineerden. Dit heeft twee grote voordelen. Ten eerste bevat zelf gerapporteerde data veel meer informatie dan officiële geregistreerde data van gemeenten (huwelijkse status) en justitiële organisaties (criminele geschiedenis). Ten tweede is de groep gedetineerden die mee heeft gedaan aan het onderzoek erg groot, waardoor we informatie hebben over veel partners. Er hangen echter ook nadelen aan het gebruik van informatie van de ene persoon over een andere persoon. Zo hebben respondenten mogelijk de neiging om sociaal wenselijke antwoorden te geven, waarbij de gedetineerde mogelijk niet eerlijk wil zijn over het drugsgebruik en crimineel gedrag van zijn partner. Dit zou kunnen hebben gezorgd voor onderrapportage van dergelijk gedrag. Dat de prevalentie van crimineel gedrag en drugsgebruik onder de partners veel hoger is dan in de algemene populatie duidt er echter op dat de onderrapportage mogelijk beperkt is. Wel is het mogelijk dat de kennis van gedetineerden over hun partners niet altijd volledig of juist is. Tot slot speelt de neiging om anderen af te schilderen als lijkend op jezelf mogelijk een rol. Een studie die de informatie die respondenten over netwerkleden gaven vergeleek met de informatie die de netwerkleden over zichzelf gaven vond namelijk dat indirecte metingen mogelijk een serieuze overschatting geven van de gelijkenissen tussen respondenten en netwerkleden (Weerman & Smeenk 2005). Dit is een tekortkoming aan de huidige studie waarmee rekening moet worden gehouden wanneer de resultaten worden geïnterpreteerd. Vervolgonderzoek zou zich niet alleen op gedetineerden, maar ook op hun partners moeten richten.³ Een tweede tekortkoming van deze studie is dat door de aard van cross-sectionele data niet bekend is in hoeverre de kenmerken van gedetineerden en hun partners al bestonden voordat zij een relatie aangingen of dat deze kenmerken zijn ontstaan tijdens de relatie. Vervolgonderzoek is nodig om longitudinale data te verzamelen waarmee selectie- en beïnvloedingmechanismen getoetst kunnen worden. Tot slot heeft deze studie geen rekening kunnen houden met de duur van de relatie en de aanwezigheid van eventuele kinderen, factoren die mogelijk van invloed zouden kunnen zijn op partnergelijkenissen.

Ondanks deze beperkingen voegt de huidige studie nieuwe informatie toe aan de huidige kennis. Deze studie is de eerste in de sociologische en criminologische literatuur op het gebied van eigenschappen van gedetineerden en hun partners. Er is hiermee een belangrijke eerste stap gezet. De resultaten hebben implicaties voor het onderzoeksveld dat zich richt op de preventieve effecten van relatievorming op crimineel gedrag en voor programma's die zich richten op het stoppen van criminaliteit na detentie.

NOTEN

1. Zodoende zijn gedetineerden die veroordeeld zijn tot een korte straf of zijn vrijgelaten na de zitting meegenomen in de studie, maar personen die gedetineerd werden na hun veroordeling niet.
2. Het is echter wel belangrijk dat er genoeg personen meegenomen worden in de berekening van de odds ratio. Als er weinig personen in elke cel van een kruistabel zitten, dan is de odds ratio ook van weinig betekenis. Binnen een logistische regressie geldt dat alle verwachte frequenties groter dan 1 zouden moeten zijn en niet meer dan 20% van de verwachte frequenties kleiner dan vijf (Tabachnick & Fidell 2007). In een 2x2 kruistabel komt dit neer op de regel dat de verwachte frequenties 5 of groter in elke cel moet zijn. De odds ratio's zijn daarom alleen weergegeven als aan deze voorwaarde voldaan is. Voor twee variabelen ('niet-westers allochtoon' en 'ziek zijn') was de verwachte frequentie in alle modellen in minimaal één cel lager dan 5. Deze variabelen zijn daarom niet weergegeven in de odds ratio tabellen.
3. Het Prison Project zal vanaf 2013 beschikken over data uit een meting onder de partners van de gedetineerden.

BIBLIOGRAFIE

- Bandura, A. (1977), Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change, *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bernasco, W. (2011), Delinquentie en criminaliteit in stadsbuurten, pp. 277-289 in G. Kraaykamp, M. Levels, & A. Need (eds.), *Problemen en Theorieën in Onderzoek. Een staalkaart van hedendaagse Nederlandse empirisch-theoretische sociologie*. Assen: Van Gorcum.
- Blokland, A.A.J. & Nieuwbeerta, P. (2005), The Effects of Life Circumstances on Longitudinal Trajectories of Offending, *Criminology*, 43, 1203-40.
- Blom, M., Oudhof, J., Bijl, R.V. & Bakker, B.F.M. (2005), *Verdacht van criminaliteit. Allochtonen en autochtonen nader bekeken*. Den Haag: WODC.
- Blossfeld, H.P. (2009), Educational Assortative Marriage in Comparative Perspective, *Annual Review of Sociology*, 35, 513-530.

- CBS (2012), *Begrippen*. Den Haag: Centraal Bureau v.d. Statistiek (<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/allochtonen/methoden/begrippen/default.htm?conceptid=37>).
- Dirkzwager, J.E. Nieuwbeerta, P. & Fiselier, J.P.S. (2009), Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen. Een literatuurstudie, *Tijdschrift voor Criminologie*, 51 (1), 21-41.
- Farrington, D.P. & West, D.J. (1995), Effects of Marriage, Separation, and Children on Offending by Adult Males, pp. 249-281 in Z. Smith Blau & J. Hagan (eds.), *Current Perspectives on Aging and the Life Cycle. Vol. 4, Delinquency and Disrepute in the Life Course*. Greenwich, Conn: JAI Press.
- Hirschi, Travis (1969), *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Janssen, J.H.L.J. (1999), *Laat maar zitten. Een exploratief onderzoek naar de werking van de korte vrijheidsstraf*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Kalmijn, M. (1998), Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends, *Annual Review of Sociology*, 24, 395-421.
- Kalmijn, M. (2005), Attitude Alignment in Marriage and Cohabitation: The Case of Sex-role Attitudes, *Personal Relationships*, 12, 521-535.
- Krueger, R.F., Moffitt, T.E., Caspi, A., Bleske, A. & Silva, P.A. (1998), Assortative Mating for Antisocial Behaviour: Developmental and Methodological Implications, *Behaviour Genetics*, 28, 173-186.
- Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2003), *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge: Harvard University Press.
- Liefbroer, A.C. (1991), The Choice between a Married or Unmarried First Union by Young adults, *European Journal of Population*, 7, 273-298.
- Lopoo, L.M. & Western, B. (2005), Incarceration and the Formation and Stability of Marital Unions, *Journal of Marriage and Family*, 67, 721-734.
- Mare, R.D. (1991), Five Decades of Educational Assortative Mating, *American Sociological Review*, 56, 15-32.
- McPherson, J. M., Smith-Lovin, L. & Cook, J. M. (2001), Birds of a Feather: Homophily in Social Networks, *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Moerings, M. (1977), *De gevangenis uit, de maatschappij in. De gevangenisstraf en haar betekenis voor de sociale contacten van ex-gegetineerden*. Alphen aan den Rijn: Samson Uitgeverij.
- Moffitt, T.E., Caspi, A., Rutter, M. & Silva, P.A. (2001), *Sex Differences in Antisocial Behavior: Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Oppenheimer, V.K. (1988), A Theory of Marriage Timing: Assortative Mating under varying Degrees of Uncertainty, *American Journal of Sociology*, 94, 563-591.
- Qian, Z. (1998), Changes in Assortative Mating: the Impact of Age and Education, 1970-1990, *Demography*, 35, 279-92.
- Rhule-Louie, D.M. & McMahan, R.J. (2007), Problem Behavior and Romantic Relationships: Assortative Mating, Behavior Contagion, and Desistance, *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10, 53-100.
- Sakai, J.T., Stallings, M.C., Mikulich-Gilbertson, S.K., Corley, R.P., Young, S.E., Hopfer, C.J. & Crowley, T.J. (2004), Mate Similarity for Substance Dependence and Antisocial

- Personality Disorder Symptoms Among Parents of Patients and Controls, *Drug and Alcohol Dependence*, 75, 165-175.
- Sutherland, E.H. (1947), *Principles of Criminology*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2007), *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson Education Inc.
- van Schellen, M. (2012), *Marriage and Crime over the Life Course: The Criminal Careers of convicts and their spouses*. Dissertation.
- Warr, M. (2002), *Companions in Crime: The Social Aspects of Criminal Conduct*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Weerman, F.M. & Smeenk, W.H. (2005), Peer Similarity in Delinquency for Different Types of Friends: a Comparison Using Two Measurement Methods, *Criminology*, 43(2), 499-524.
- Yamaguchi, K. & Kandel, D. (1993), Marital Homophily on Illicit Drug Use among Young Adults: Assortative Mating or Marital Influence?, *Social Forces*, 72, 505-528.
- Zwirs, B., Verhulst, F., Jaddoe, V., Hofman, A., Mackenbach, J. & Tiemeier, H. (2011), Partner Similarity for Self-reported Antisocial Behaviour among Married, Cohabiting and Dating Couples: The Generation R Study, *Psychology, Crime & Law*, 18 (4), 335-349.